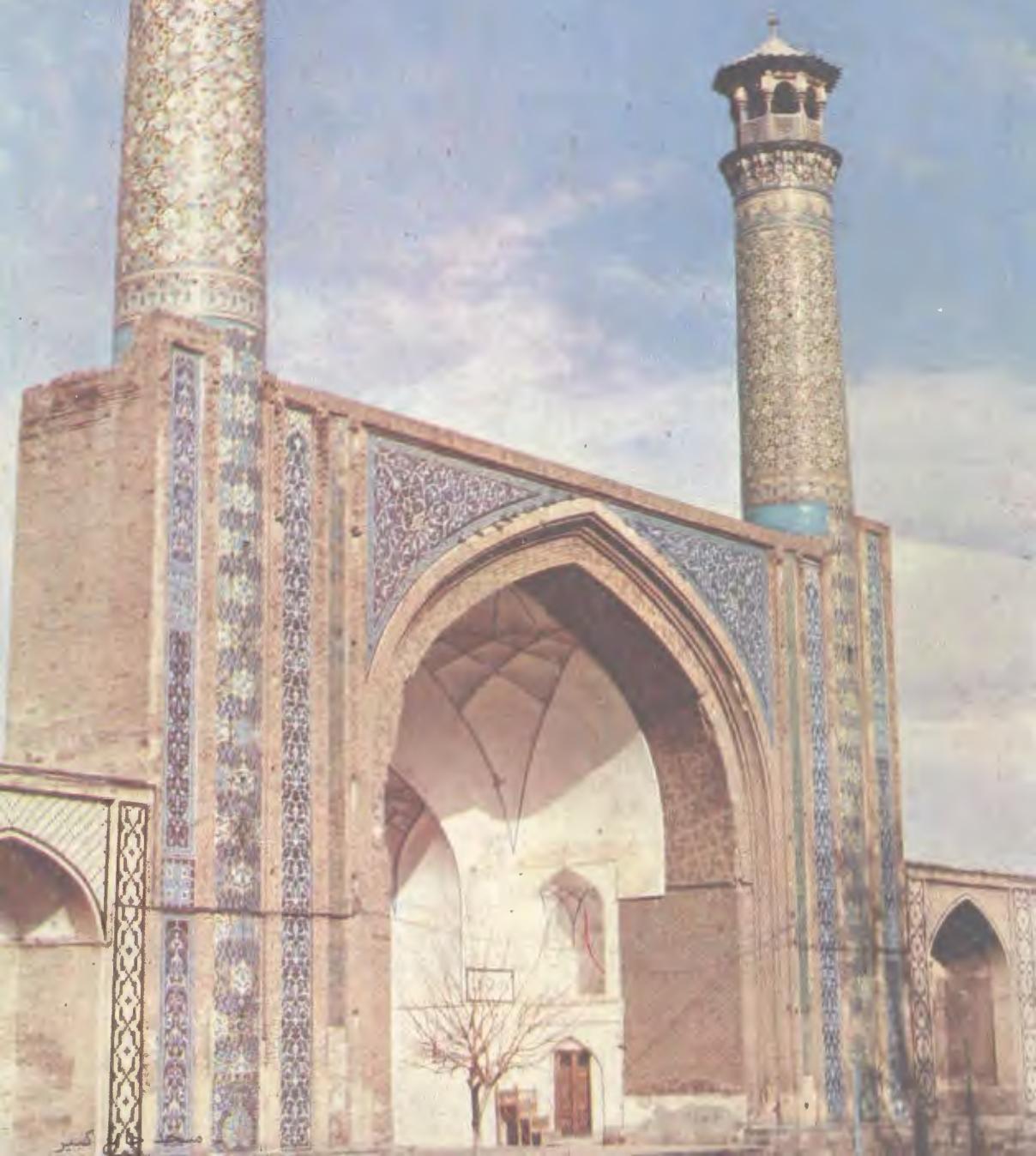

بنایی تاریخی فردوس

اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی قزوین
«امور ایرانگردی و جهانگردی»

بسم الله الرحمن الرحيم

حتما باید از بناهای تاریخی مواظبت شود.

"امام خمینی"

بنای تاریخی فرودین

اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی قزوین
«امور ایرانگردی و جهانگردی»

جمهوری اسلامی ایران

نام کتاب : بناهای تاریخی قزوین

تاریخ تجدید چاپ : ۱۳۷۱

تهریه : اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی قزوین

عکس روی جلد : مسجد جامع کبیر قزوین

پیشگفتار

از گذرایام یادگارهای با ارزشی بصورت مساجد ، مطابد ، بناهای رفع ، کتبه‌های سنتی ، گاشیلاریهای زیبا و چیزی بریهای نفیس در گشور گهنه ما بجای مانده‌اند . این آثار ارزش‌های هنری و ظرایف دقیق فکری جامعه را در قالب عماری ، حجاری ، گاشیلاری ، خطاطی ، مجسم می‌سازند و به منزله مشخصات و شناسنامه‌های فرهنگی جامعه‌هستند . در فرهنگ نشات گرفته از دریای بیکران اسلام ، مساجد در قلب مردم جای گرفته و گانون و مرگز همه تجمعات ، حرگات و جنبش‌های تاریخ ساز و تجلی گاه لطیف‌ترین و عمیق‌ترین ابعاد عروج و تعالی انسان بوده است .

قدرت‌های استعماری جبهت زیر سلطه در آوردن گشورهای عقب نگهداشته شده‌گوشش مینمایند هر چه بیشتر با فرهنگ و تمدن گذشته این گشورها آشنا شده و راههای استیلا بر آنان را هموار سازند . وجود آثار و اشیاء‌عتیقه ایران در موزه‌های خارجی وهمچنین هجوم انبوه کارشناس ، مستشرق ، محقق ، سیاح و توریست ، همگی دلالت بر سیاست غارت ، چپاول و محو فرهنگ اصیل و اصالت بخش اسلامی و جایگزین نمودن فرهنگ منحط شیطانی دارند .

خورشید انقلاب اسلامی از ایرانزمین تابیدن آغاز گرده و تحولات عمیق وغیرقابل انگاری در بعد فرهنگی ایجاد نموده است . احیای فرهنگ اصیل اسلامی مستلزم حفظ میراث گهنه که بیانگر تجلی ایمان ، ذوق ، هنر ، تلاش ، گوشش و حرکت یک ملت است ، می‌باشد . با توجه به تأکیدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی بر لزوم جایگزینی فرهنگ استقلالی بهای فرهنگ استعماری و اولویت و اهمیت جنگ تحملی قدرت‌های استعماری علیه ایران ، انشا الله با پیروزی نهائی گشورمان بر همه مظاهر شرک ، کفر ، نفاق ، و استکبار گامهای اساسی و بلندتری در زمینه حفظ میراث فرهنگی بردآشته شود .

اداره ارشاد اسلامی قزوین امیدوار است با تهیه این نوشтар توانسته باشد گوشهای از وظیفه خطیر فرهنگی خود را جبهت خدمت به ملت مسلمان ، خداجوی و ایثارگر ایران ، انجام داده و از خدای بزرگ مسئلت دارد مارا در راهی که پیش گرفته‌ایم از هر لغزش و انحراف و متابعت از خواهش‌های نفسانی و بازنثباتی نامطلوب آن مصون و محفوظ بفرماید .

و من الله التوفيق

اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی قزوین

تاریخچه شهر قزوین

قدمت و سابقه تاریخی منطقه قزوین برابر اسناد و مدارک ناجیزی که بجا مانده به دوران حکومت مادها در این سرزمین در قرن نهم پیش از میلاد میرسد. در آن زمان ناحیه کوهستانی جنوب و جنوب غربی قزوین جزء قلمرو مادها محسوب می‌گشته. که دائم مورد تاخت و تاز اقوام و قبایل مختلف از جمله دیالمه بوده است.

برابر حفاریهای که در تپه سگآباد در بخش بوئین زهرای قزوین بعمل آمده است آثار و اشیاء بدست آمده نشانگر قدمت تاریخی این منطقه تا هزاره چهارم و پنجم قبل از میلاد است.

اما بنای اصلی شهر قزوین را به شاپور ذوالاكتاف ساسانی نسبت میدهند گویند زمانی که شاپور از روم میگریزد به ایران آمده سرگردان میشود که پس از مدتی به محل کنونی شهر قزوین میرسد.

جمعی از امرا و سپاهیان وی که قبل از گریخته و در کوهها متواری بودند بد و پیوسته به جنگ قیصر روم میروند که وی را شکست میدهند. به سبب این پیروزی شاپور سرزمین قزوین را بر خود مبارک دانسته و دستور داد در آنجا شهری بسازنداما علت اصلی ساختمن قزوین را میتوان همانا تاخت و تاز و لشکرکشی دیالله که در کوههای مجاور قزوین ساکن بودند دانست. در نتیجه ایجاد دز و استحکامات جهت اسکان سپاهیان میتواند یکی از مقاصد اولیه بنای شهر قزوین باشد پس هیعنیکه دز ساخته شد و سپاهی در آنجا استقرار یافت این عده جهت رفع حوايج ضروری به کسبه، پیشهور و اهل فن نیازمند بودند تدریجا از اطراف مردم بدان سوری آورده و در پیرامون دز مذبور خانه و دکاکین ساخته و ساکن شدند و چون جمعیت آنجا افزایش یافت آنگاه بطرح شهر و ساختن حصار مبادرت گردید و این برابر سال ۳۱۵ میلادی بوده است.

اما احمد بن ابی عبدالله برقی در کتاب (البنیان) روایت کرده است: بنای شهر قزوین شاپور اول ساسانی بوده که بسال ۲۴۲ میلادی این شهر را بنا کرده است.

بعدها طبق روایت حمدالله مستوفی در تاریخ گزیده چون نوید اسلام با قطار و آفاق جهان برسید و مردم قزوین به شرف اسلام مشرف شدند و لیدین عقبه که والی عراقین بود

سعید بن العاص الاموی را بدین جا فرستاد و آن حصار را شهری ساخت و تمام مردم را در آنجا ساکن گردانید. چون دولت خلافت بهادری موسی بن مهدی عباسی رسید او شهرستان دیگر در جنوب آن بساخت و مدینه موسی نام کرد آن شهرستان اکنون داخل محله دزج و جوست است و آن کوچه را شهرستانک خوانند.

مبارک ترکی غلام هادی خلیفه نیز در آن زمان شهرستانی دیگر در آن حدود بساخت و کسان خود را در آنجا نشاند و بنام خود منسوب کرد و آن شهرستان اکنون با غی است داخل محله دستجرد و دزج و مبارک آباد خوانند.

چون نوبت خلاصه رونالر شیر سید بنیاد بارو نهاد چنانکه در سه شهرستان وزمین داخل محلات که اکنون است، داخل آن بود اما بارو بسبب وفات هارون متوقف ماند و بعد از بدست شخصی بنام موسی از طرف معتر خلیفه کامل شد.

حکیم ناصر خسرو علوی قبادیانی در سفرنامه خود شهر قزوین را اینچنین توضیح میدهد^۹ محرم ۴۳۸ هجری بقزوین رسیدیم باستان بسیارداشت بی دیوارو خار و هیچ مانع از دخول در باغات نبود و قزوین را شهری نیکو دیدم با روی حصین و کنگره برآن نهاده و بازارهای خوب مگر آنکه آب در وی انداز بود و منحصر بکاریزها در زیرزمین و رئیس آن شهر مردی علوی بود و در همه صناعات کدر آن شهر بود کفسگر بیشتر بوده ازاواخر قرن پنجم هجری تا زمان حمله هلاکو به قلاع اسماعیلیه ، سرزمین قزوین تحت تاثیر حوادث مربوط به نهضت حسن صباح و جانشینان او قرار داشته و شاهد نبردها و جنگهای طولانی میان سپاه حکومت مرکزی و اسماعیلیان بوده است . در زمان صفويه با برگزیده شدن قزوین بعنوان پایتخت ، اعتبار بیشتری میابد و آثار و بناهای تاریخی بسیار بنا میگردد . همچنین تامین احتیاجات کشاورزی و دامی مورد نیاز ساکنان پایتخت و نیروهای نظامی مستقر در یادگارهای آن سبب رونق فراوان کشاورزی و دامداری می شود .

در دوره قاجاریه تهران بعنوان پایتخت انتخاب و قزوین بعلت واقع بودن در مسیر جاده تهران به اروپا و روسیه اهمیت قابل ملاحظه میابد .

پیدایش نام قزوین

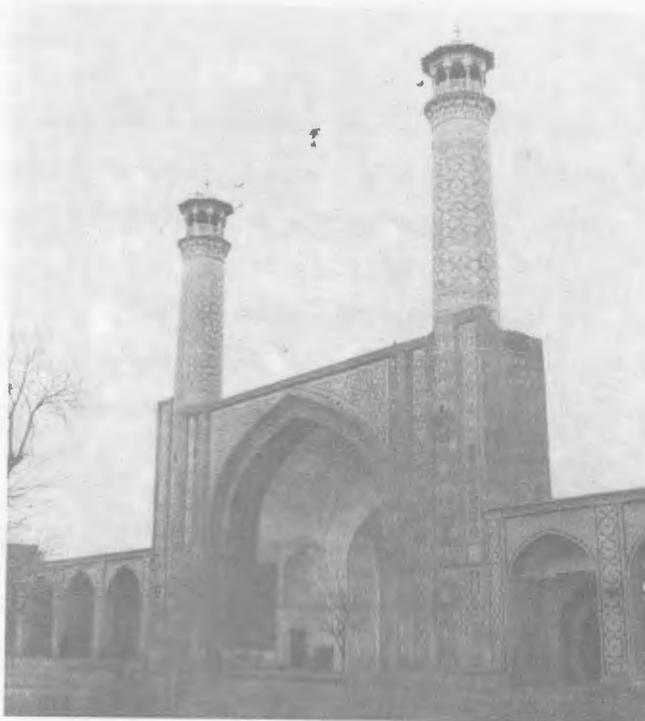
راجع به چگونگی پیدایش نام قزوین در کتب و نوشهای مختلف نظراتی چندمطرح شده که ذیلا خلاصه‌ای از آنها توضیح داده می‌شود.

مورخین ایرانی و عرب لفظ (قزوین) را از جمله‌ی (این کش وین) گرفته و گویند سر کرده سپاه کسری در صف لشکریان در این سرزمین خلی دید و با این عبارت (این کشوین) یعنی (بدان کج بنگر) زیر دست خود را مامور رفع خلل کرد و در نتیجه سپاهیان او بر دشمن پیروزی یافتند. آنکه در جایگاه مزبور شهری بنا کردند و با این مناسبت آنجا را کشوین نامیدند و اعراب مغرب کرده قزوین گفتند.

اما از تواریخ یونان و کتب آنها بر می‌آید که پیش از دوران هخامنشی مردمی در کرانه باختری دریای قزوین میزیستند که بزعم بعضی از نویسندهای یونانی، آریائی و از نژاد (میت تانیها) شمرده می‌شدند. این قوم را که کاسی یا کاسیت نام برده‌اند ظاهر امدادها پیش از مادها بایران آمده و قرنها در کرانه غربی دریای قزوین (خرز) نشیمن داشتند و کاسپین که نام دریای قزوین است از نام آنها گرفته شده است. عقیده پارهای نیز براین است که: دشت قزوین در اعصار قدیم به لحاظ وجود دو دریای کاسپین و ساوه در شمال و جنوب آن و از طرف دیگر بواسطه داشتن زمینهای وسیع هموار و قابل کشت و رودخانه و چشمه سارهای عدیده و آب و هوای سالم، سرزمین حاصل خیزی بشمار میرفته است. مناسفانه کوهستانهای شمالی قزوین همواره از مردمان سرکش و غارتگر مسكون بوده، از این رو آبادیهای دشت قزوین پیوسته دستخوش تاخت و تاز و کشتار و تاراج طوابیف مزبور بوده است.

احتمال می‌رود برای جلوگیری از تاخت و تاز کوه نشینان یاد شده بفرمان حاکم وقت دزی در مدخل کوهستان شمالی قزوین ساخته و قلعه بزرگتری نیز که جایگاه سپاهیان مستحفظ و نیروی پادگان این ناحیه بوده در محل کنونی قزوین بنا کرده‌اولی را (دزبالا) و دومی را (دز پائین) نامیده‌اند. (دز پائین) بعروت تحریف شده به (دز پین) و (دز بین) و گذوین و کشوین تبدیل گردیده و در دوران شاپور ذوالا کتاب در جایگاه همان دز قلعه‌ای بنا کرده و بهمان نامی که قبلاً معروف بوده کشوین خوانده‌اند – اعراب نیز پس از استیلای باین حدود کشوین را مغرب کرده قزوین گفته‌اند.

در هر صورت در باب وجه تسمیه قزوین چیزی بر آنچه نوشته شده نمی‌توان افزود شاید در آینده مدارکی از حفریات و غیره بدست بیاید و بطور قطع روش شود که کلمه قزوین از چه گرفته شده است.

مسجد جامع کبیر

جامع کبیر از مهم‌ترین مساجد قزوین است که در محله (دباغان) و در کنار حاشیه غربی خیابان شهدا واقع شده است. میتوان ادعا نمود این مسجد نه تنها در قزوین بلکه در سراسر ایران منحصر بفرد و بی‌مانند است. گنبد و مناره‌های باشکوه، ایوانهای رفیع، گچبری‌های نفیس، و ساختمان محشم آن نشانه بهترین سبک معماری عصر سلجوقی و عهد صفوی است.

۱ - درهای ورودی مسجد :

این مسجد در قرن هفتم هجری برابر روایت صاحب تدوین درهای متعدد داشته که پس از حمله مغول تا دوران صفویه از چگونگی مسجد و درهای آن اطلاعی در دست نیست. اکنون مسجد مزبور یک در، در شرق و در دیگری در شمال غرب دارد.

در شرقی که در جلوی خیابان شهدا واقع شده سردری باشکوه دارد. از این در بوسیله دالان رو بازی به در دیگری میرسیم که بوسیله دو راهرو به حیاط مسجد متصل می‌شود. در دوم این مسجد از آخرین طاقنمای شمالي که به دیوار غربی مسجد اتصال دارد - داخل دالان کوتاه سر پوشیده‌ای می‌شود و سپس به خارج از مسجد راه پیدا می‌کند.

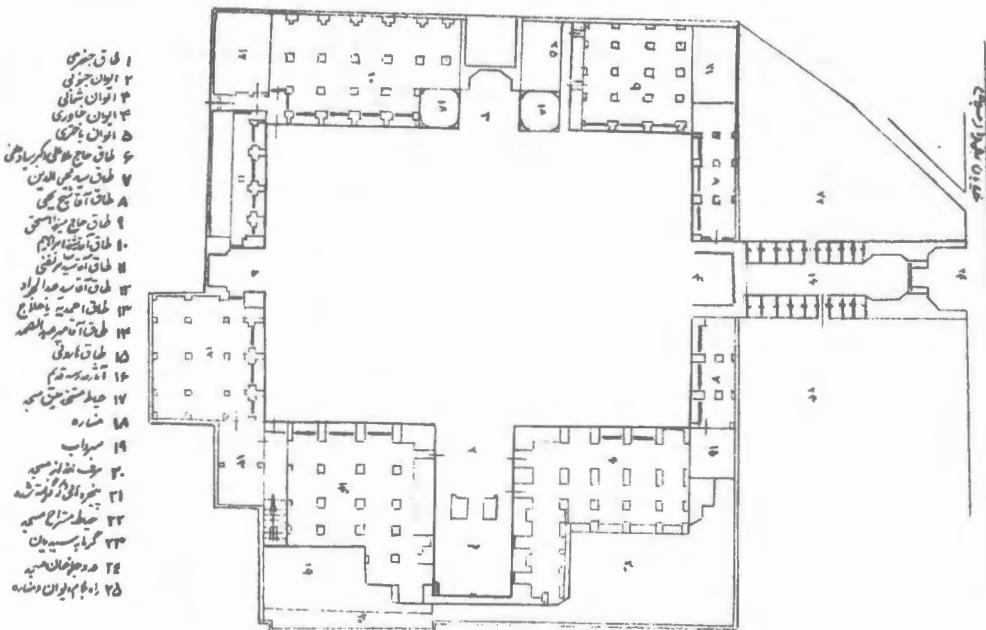
۲ - حیاط مسجد .

- حیاط مسجد بشکل مربع مستطیل و طول آن از شرق به غرب است. مساحت آن متراژ از چهار هزار متر مربع است. در چهار جهت آن چهار ایوان رفیع قرار دارد. ایوان جنوبی بلندتر از ایوانهای دیگر است در طرفین ایوان شعالی دو مناره زیبا سر به آسمان کشیده است. در دو سوی هر ایوان دو رواق طولانی است که هر رواقی بنام امام جماعت یا پیشمندی که سالهادر آنجا نماز میکرده است، معروف شده. رواقهای شرقی از همه باریکتر و رواقهای جنوبی از رواقهای دیگر بزرگ‌تر و وسیع‌تر میباشد. کلیه ساختمانهای مسجد از کف حیاط و دیوارها و پشت بامها از آجر است. در وسط حیاط حوض بزرگی است که از خیابان شهدا آب میگرفته است.

- قدیم‌ترین بنایی که امروزه در مجموعه ابنيه مسجد جامع باقیمانده است بنای مختصر گنبد داری است که متصل به دهليز ورودی شرقی مسجد میباشد. این بنا از خشت خام بزرگ و گل ساخته شده و طاق هارونی یا مقصوره کهن نامیده میشود. اصل بنای این طاق را بدورة پیشاز اسلام نسبت میدهند و شهرت بر این است که بدستور هارون الرشید و سال ۱۹۶ هجری شالوده مسجد را بر بنیان آتشکده زمان ساسانی نهاده اند.

ایوان جنوبی و گنبد مسجد جامع

پلان مسجد جامع کبیر

دومین قسمت بنای مسجد از لحاظ تاریخ و زمان ساختمان، بنای گنبد آجری دو پوشه سلجوکی و شبستان بی نظیر آن در سمت غرب و جنوب طاق هارونی است که در اعداد یک از شاهکارهای هنری مکتب معماری اوایل قرن ششم هجری است. این شبستان را مقصور خمارتاشی گویند و امیر خار تاش بن عبدالله عمامی ساخته است. آنرا در سال ۵۰۰ هجری شروع و با سال ۵۰۹ هجری بپایان رسانیده است بر فراز مقصورة خمارتاشی گنبد عظیمی است زکریای قزوینی درباره این گنبد گوید: در غایت ارتفاع و خربزهای شکل است - ساختمان زیبا و بلند آن نه در شهرهای اسلامی مانند دارد و نه در شهرهای کفار.

صحن مقصورة خمارتاشی بصورت مربع است و هر ضلع آن ۱۴ اذرع است. در وسط دیوار جنوبی مقصورة محرابی از سنگ مرمر صیقلی شده است که اطراف آن با کاشیهای رنگارنگ زینت یافته و گوش جنوب غربی آن نیز منبر سنگی قرار گرفته در این مقصورة کتیبه های نفیسی است که به منتهای ظرافت گج بری شده. تعداد این کتیبه ها پنج است.

اولی بخط ثلث و در هشت ضلع گنبد است. در این کتیبه نام سازنده مقصورة و مدفن ساختمان ذکر شده و کتیبه دوم به خط کوفی است. در این کتیبه خمارتاش آنچه را که از قراء مزارع و بسا تین وقف این مسجد کرد هنام برد.

کتیبه سوم بخط کوفی ماربیچی است و آن مشتمل بر سوره مبارکه بقره اس کتیبه چهارم بخط نسخ ثلث است آن نیز بشرح موقوفاتی است که خمارتاش از خود باهه گذاشته و محل مصرف آنها را معین کرده.

کتیبه پنجم بخط نسخ کوفی است و آن وقف نامه و شرح تقسیم آب قنات خمارتاش است. امیر خمارتاش در طرفین مقصوره دو شبستان دیگر نیز بنا کرده که امروزه به آشکده معروف‌اند.

ایوان وصفه بلندی در جلوی شبستان گنبددار سلجوقی در دوره صفویه و بیان ۱۰۶۹ هجری ساخته شده و به بنای سلجوقی متصل گردیده است. این ایوان بوسیله ساختمان یک نیم گنبد با جبهه‌ای پهن به پایه گنبد سلجوقی اتصال و پیوند یافته است. مرکزاتکا نیم گنبد که مانند گنبد سلجوقی دو پوش ساخته شده، با چند پیوند و کلید طاق به شبستان چسبیده و قفل و بست شده است.

در راه رو این ایوان که بطرف مقصوره است دو ستون عظیم است که بر هر یک لوحه‌هایی از سنگ مرمر نصب گردیده است. مقاد لوح سنگی سمت راست مربوط به منع و لغو عوارض قپانداری دارالسلطنه قزوین بیان ۱۰۸۱ هجری در دوره صفویه است. مقاد لوح سنگی دیگر مربوط به اغوا و رفع متحملات دیوانی در قزوین بیان ۱۲۳۸ هجری در زمان قاجار است.

ایوان شعالی مسجد با دو مناره با شکوهی که در طرفین آن قرار دارد با کاشیهای رنگارنگ مزین است و باحتمال قوی از بناهای دوره صفویه میباشد کاشیهای مناره‌ها و این ایوان طی سالیان متعددی بارها ریخته شده که مجدداً تعمیر شده‌اند. ایوان شعالی قدری از کف حیاط بالاتر است و ارتفاع مناره‌ها از کف حیاط تا نوک گلدسته‌ها ظاهراً معادل ۲۵ زرع است. این مناره‌ها علاوه بر زیبائی و شکوه خاص دارای کیفیت خوب فنی نیز میباشند که مانند مناره‌جنبان اصفهان چگونگی آن هنوز روش نگردیده است.

ایوان غربی مسجد نیز از آثار دوره صفویه بوده و بیان ۱۰۸۱ هجری ساخته شده است. مسجد جامع قزوین بمناسبت دارابودن طاق‌هارونی از گنجینه آثار تاریخی مسجد جامع اصفهان قدیمی‌تر میباشد.

این مسجد بشماره ۱۲۱ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است.

مسجد حیدریه

این مسجد در گذر بлагی واقع شده وجزء محله پنبه ریسه است راجع به تاریخ بنیاد این مسجد اطلاع درست نیست ولی بدون شک این همان مسجدی است که حمدالله مستوفی وامام رافعی آنرا بنام (جامع اصحاب ابوحنیفه) معرفی کرده اند امام رافعی درباره آن میگوید : منیربزرگ آن در سال ٤٥٤ هجری از ری حمل شدو باز میگوید این مسجد در سال ٥١٣ هجری بعلت زلزله خراب شد و در زمان امیر زاده خمارتاش بن عبدالله عمادی تجدید بناشد .

همچنین کج بریهای مسجد مزبور میتواند نشانگر تاریخ بنیاد این مسجد باشد زیرا کج بریهای نفیس این مسجد نیز مانند کج بریهای مسجدجامع کبیراست . و بعید نیست که کج بری هردو مسجد از پنجه هنرمند یک استاد بوجود آمده باشد .

این مسجد زمان صفویه هم دایر و آباد بوده ولی بعدها بتدریج خراب شده متروک افتاده تا اینکه در زمان قاجار با اضافه کردن ایوانی در مقابل شبستان و حجره هائی در اطراف مسجد تا اندازه ای رونق گذشته را باز یافته است و دارای عده ای طلاق و محصل بوده است . از این مسجد فقط شبستان آن باقی مانده است .

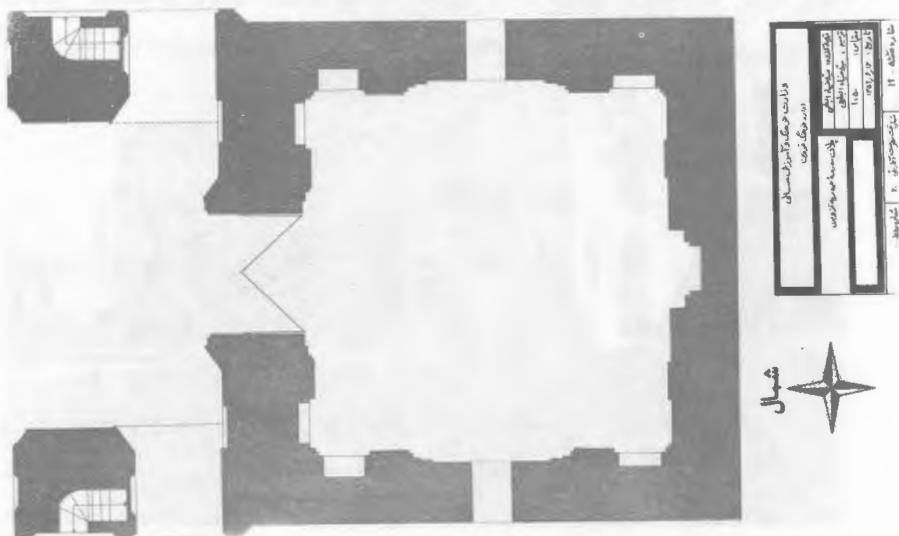
نمای شمالی مسجد حیدریه

این مسجد بازیبائی و فریبندگی خاصی که دارد نموداری است از مهارت و تسلط کامل و بی اندازه استادان گچ بری . این بنا تماماً " با آجرهای تراش ساخته شده و درز آجرها را بشکل زیبائی با گچ بند کشی کرده اند مسئله مهمی که در این مسجد حائز اهمیت است رابطه مناسب و هماهنگی است که بین هنرگچ بری و آجرکاری وجود دارد .

این مسجد یکی از نمونه های کامل چهار طاقی با بعد ۱۰/۳۵ متر بوده است که با کمی تغییر (پر نمودن طاقهای شعالی ، غربی و شرقی و اضافه نمودن محراب در سمت جنوبی) به شکل کنونی درآمده است محراب آن از نظر طرح و نوع کاربهترین نمونه هنر و یکی از باشکوهترین محرابهای دوران سلجوقی بشمار می رود در داخل محراب سوره هایی از قرآن کریم با گچ در زمینه آبی تکرار شده است تمامی محراب و کتیبه ها دارای زمینه ای برنگ آبی می باشد .

در اینجا لازم است از کتیبه های کوفی و نسخ آن که از شاهکارهای هنر خطاطی با گچ بیباشد یاد نمود . در اطراف محراب در داخل باندها شش کتیبه بخط نسخ و کوفی جو دارد . کتیبه های کوفی آن بشكل کوفی گلدار ، کوفی گل و برگدار ، و کوفی پیچیده زنگ فرم و حالت ، جلوه گر یک دنیا زیبائی است .

از جمله تزئینات دیگر این بناء هشت طاقهای در گوشه های آن می باشد ، گنبد رفیع مسجد تماماً در گذشته ریخته و بجا آن سقف شیروانی بنانموده اند . این بناب شماره ۲۰ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

مسجد النبی

این مسجد از حیث وسعت جا و از لحاظ عظمت بنا و اسلوب ساخته‌ان و استحکام بنیان و حسن سلیقه‌ای که در آن بکار رفته یکی از عظیم‌ترین مساجد قزوین بشمار می‌رود. آغاز بنیان این مسجد را به دوران صفویه نسبت میدهند لیکن چنین بنظر میرسد که پس از انقراض صفویه نیز در اثر عدم توجه بصورت ویرانه‌ای درآمده آنگاه در دوران قاجار از نو ساخته شده‌و یا مرمت گردیده است. درهای ورودی مسجد:

اول در جانب شمال، از دو طرف بدالان پشت ایوان گذشته و از دربزرگ شمالی داخل جلو خان بزرگی می‌شود که طول آن بیست و چهار طاق‌نما است و بوسیله ده پله کان بخیابان امام خمینی متصل می‌شود و علاوه بر آن از شرق جلو خان به بازار چه مسعد السلطنه و از غرب آن به کهنه بازار می‌پیوندد در اواسط جلو خان از جانب شرقی راهروی سرپوشیده‌ای است که در وسط به در حمام (که جزء مجموعه مسجد می‌باشد) میرسد و ادامه‌ی آن دری

است که به بازارچه سعدالسلطنه باز میشود . سردر شعالی مسجد نبی بسیار محتشم و رفیع است و سرتاسر آن با کاشیهای مینائی و اسلوب بدیعی تزئین گردیده است کتیبهای نیز از کاشی لاجوردی و بخط نستعلیق ممتاز عالی دارد . همچنین محل وضو سرپوشیده‌ای در غرب دالان شعالی است که طاقهای روی آن روی شش ستون حجاری شده سنگی قرار گرفته و حوض بزرگی از سنگ دارد .

دوم در جانب غرب :

از دو طرف بدلانی میگذرد گمپشت ایوان غربی واقع شده . و از دالان بزرگ باختری وارد جلوخانی وسیع میشود که به زنانه بازار معروف است سردمسجد در این قسمت هم بسی محتشم و رفیع است و تزئینات بدیعی از کاشیهای مینائی دارد .
چند حدیث هم بخط نسخ در کاشی لاجوردی کتیبه شده .

سوم در جانب شرق :

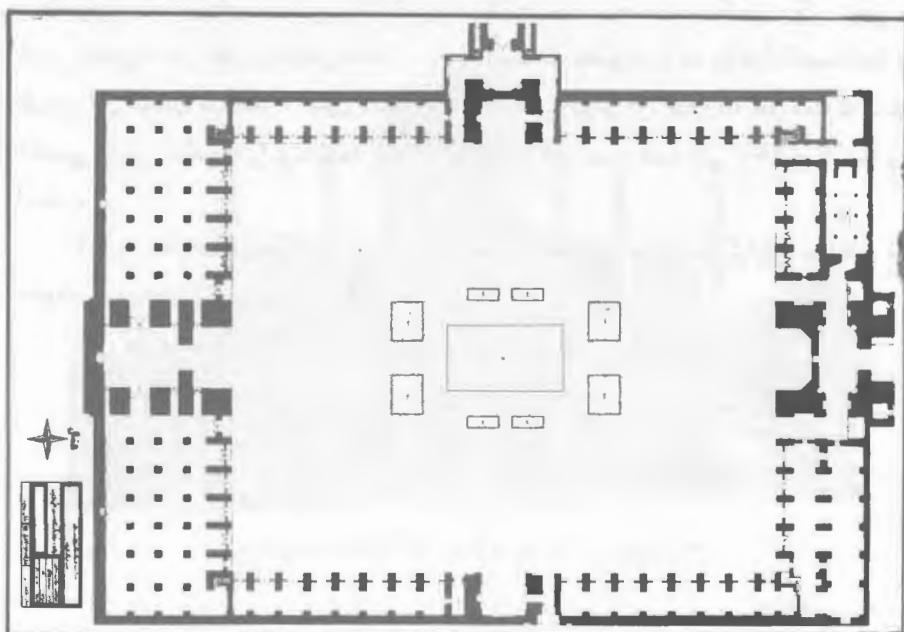
در کوچکتری است متصل بکوچه‌ای که از شمال به بازارچه سعدالسلطنه و از جنوب به بازار وزیر منتهی میشود جلوخانی نیز در برابر این در واقع شده که شمال آن حیاط بارانداز و شترخان سرای سعدالسلطنه است و جنوبش زیرزمین یا سردابی است بزرگ که ایام تابستان در آنجا اقامه جماعت میشده است این زیرزمین در دیگری نیز در داخل حیاط مسجد دارد . در جبهه در شرقی کتیبه‌ای از کاشی لاجوردی نیز بچشم میخورد .

سردر ورودی غربی مسجد نبی

ایوان جنوبی مسجد النبی

پلان مسجد نبی

حياط مسجد :

بشكل مربع مستطيل وطول آن از شمال به جنوب است وهر يك از جهات چهارگانه آن ايوانی بلند در وسط دارد و دو گوشواره و سپس دوشنبستان يار واق در طرفين آن بنا شده، که در دو قسمت شرقی و غربی باريک تر و در قسمتهای شمالی و جنوبی پهن تر و وسیع تراست. هر يك از رواقها يا شبستانهای شمالی و جنوبی دارای چهار طاقنما و رواقهای شرقی و غربی دارای نه طاقنما است و هر يك از طاقنماهاداری ارسی سه چشمeh ای بوده است که امروزه بيشتر آنها فرسوده شده و بجای آن در چوبی کارگذاشته اند. در وسط حياط مسجد يك حوض بسيار بزرگ سنگی بشكل مربع مستطيل ساخته شده که برای وضوگرفتن از آن استفاده ميشود.

ايوانهای چهارگانه با کاشیهای مینائی مزین گردیده و در هر ايوانی کتیبه اي از کاشی لا جوردی و بخط نسخ کارگذارده است.

در بالای ايوان شمالی ماء ذنه وسیع وجود دارد. متصل به ايوان جنوبی مقصوره رفيعی است تقریباً "بشكل مربع که از اره سازی آن از سنگ و بقیه با گچ سفید شده است. جهت شمالی مقصوره ورودی آن قرار دارد و در دیوار جنوبی محرابی است که ازاره اش از سنگ مرمر و با کاشیهای مینائی رنگارنگ زینت شده است در قسمت وسط دو دیوار شرقی و غربی مقصوره دو راه روی عريض احداث شده است که مقصوره را به رواقها يا شبستانها ي طرفين آن اتصال ميدهد. طول مقصوره پانزده متر و عرض آن چهارده متر است گنبد عظيمی که اين مقصوره را پوشانیده است از داخل با گچ سفید شده ولی از خارج کاشیکاری است.

امروزه نماز عبادي سياسي و پر صلابت جمعه با همراهی انبوه نمازگزاران مسلمان در محوطه وسیع حياط اين مسجد برگزار ميشود.

اين بنا بشماره ۱۲۶ جزء آثار تاریخي ایران به ثبت رسیده است.

امامزاده حسین (ع)

بقعه مقدس امامزاده جسین (ع) فرزند بلافضل امام هشتم حضرت رضا (ع) در سمت جنوب غربی قزوین واقع شده و یکی از بقاع متبرکه ای است که علاوه بر مقدس بودن از جنبه معماری و هنری نیز قابل ستایش است.

امام رافعی در این باره مینویسد: امامزاده حسین (ع) از فرزندان حضرت رضا (ع) است که در موقع مسافت به خراسان در سال ۲۰۱ هجری قمری بقزوین آمده و در منزل داود بن سلیمان غازی منزل کرده و فرزند دو ساله اش حسین (ع) در همان خانه وفات یافته و درگورستان جنوب غربی شهر مدفون گردیده است.

کیفیت و چگونگی بقعه درگذشته روش نیست لیکن آثار موجودنشان میدهد که در قرن هشتم و نهم هجری دارای بنایی عالی بوده است ظاهرا " در فاصله دودوره" مغلان و صفویه بواسطه کشتارها و ناامنی هانزدیک به دوقرن متروک شده و تدریجا " رو به انهدام گذارده است . تا اینکه در دوره صفویه و قاجار مجددا " تعمیراتی صورت گرفته و تجدید عمارت شده است .

سردر رودی شمالی و گنبد امامزاده حسین (ع)

وضع کنونی بنا :

آرامگاه حسین بن علی بن موسی الرضا (ع) در وسط محوطه بزرگی قرار دارد این محوطه از سه طرف شمال، شرق و غرب مستقيمه واوسوی جنوب انحنای دارد دور تادور صحن با دیوارهای محاط است که بصورت طاقنمایی وسیعی ساخته شده و با کاشیهای

آشینه گاری ایران شمالی
اما مزاده حسین (ع)

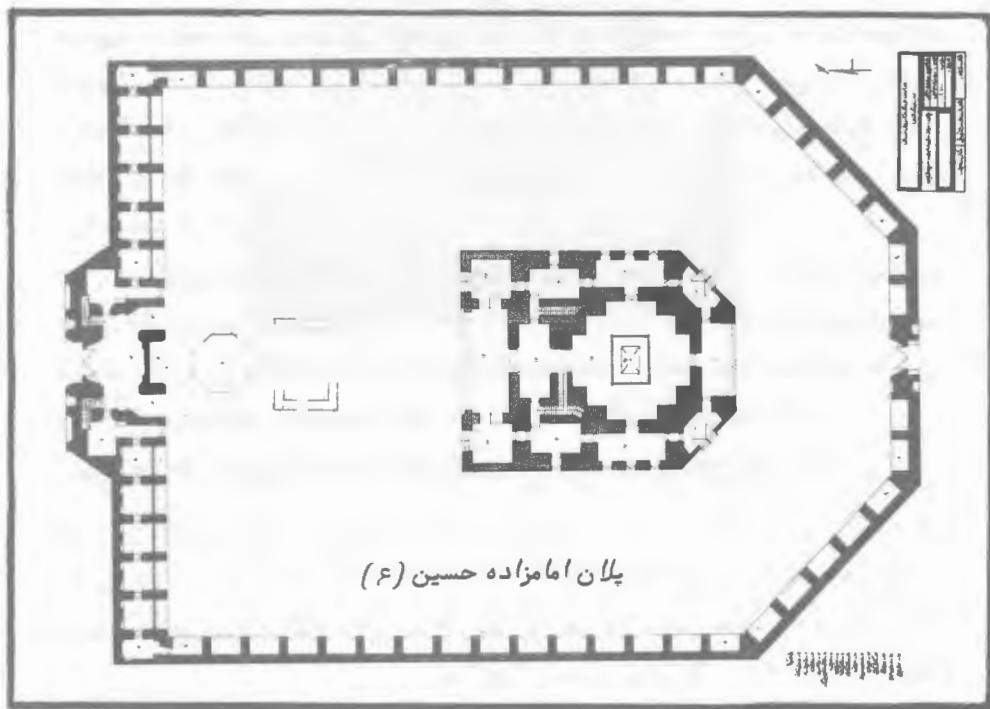
رنگین تزئین گردیده است در قسمت شمال در وسط و رو بروی ایوان طاق نمای بزرگی است که از دو طرف آن دورا هردو به دالان و در ورود به صحن متصل می شود . در عقب طاق نماهای ضلع شمالی دو باب حجره بزرگ است که هر یک از طرف دیگر یک جلوخان دارد . کلیه طاق نماهای و حجرات با آجر تراش ساخته شده و با کاشی تزئین گردیده است و حجرات اختصاص به آرامگاه بزرگان و دانشمندان داشته است .

در فاصله میان دالان و ایوان شمالی حوض بزرگی از مرمر است و تمام ازاره ها ، کف طاق نماهای و حجرات با قطعات بزرگ سنگ مرمر مفروش است .

در برابر در بزرگ شمالی که مدخل صحن است جلوخانی هلالی شکل ساخته شده که ازاره و رو سازی آن از سنگ مرمر است . سر در شمالی آستانه را کاشیهای رنگارنگ زینت داده است . شش ستون که نوک هر یک از آنها مناره کوتاهی است بادومناره کوتاه دیگری که در انتهای دو ضلع دیوار شمالی است و با کاشیهای خوش رنگ ساخته شده ، تزئینات قسمت سر در صحن را تکمیل می کنند .

سقاخانه امامزاده حسین (ع)

پلان امامزاده حسین (ع)

در شمال بقعه وسط صحن ایوان بزرگی است که سقف آن خوانچه پوش و نقاشی شده است دیوار جنوبی تماماً آئینه کاری و پوش سقف ایوان شیروانی از آهن سیاه است در دو سوی ایوان دوکفش کن وسیع بنا شده و بوسیله پله به کف حیاط متصل میشود با لای کفش کنها یعنی در طبقه دوم دواطاق بنا شده است.

شکل داخلی حرم بصورت هشت ضلعی منظم است و در چهار جانب آن چهار رواق است که قسمت الحاقی رواق جنوبی برداشته شده بصورت ایوان درآمده است. در ورود به حرم از ایوان و رواق شمالی است.

ازاره داخلی حرم با کاشیهای گل بوته ای برجسته تزئین شده و کف آن مفروش میباشد. ایوانهای حرم و سطح داخلی آن آئینه کاری، و سطح خارجی گنبد را کاشی کاری نموده اند درجهات چهارگانه حرم چهار درب قرار دارد که ورودی و خروجی رواقهای چهارگانه میباشد. کتبه های داخل حرم شامل سوره های مبارکه میباشد که سوره مبارکه جمعه برنگ طلائی در متن لا جوردنی و بخط نسخ عالی گچبری شده است. در روی مزار دو صندوق یادوضریح قرار دارد ضریح نخستین از چوب ساده است. ضریح دوم یکی از شاهکارهای صنعت قلم زنی و منبت کاری است. در چهار سوی حواشی این صندوق دو ردیف کتبه های ریز و درشت بخط نسخ ممتاز نقش گردیده است. کتبه قسمت جنوبی مربوط به نسب صاحب مزار و تاریخ مرگ اوست. که در پائین این کتبه تاریخ (۲۰۱) هجری بچشم میخورد در بدنه خاوری ضریح کتبه دیگری آغاز شده و در قسمت جنوبی پایان میباشد در زیر کتبه بالا، کتبه دیگری بخط نسخ ریز است که شامل سوره ها و آیاتی از قرآن است آنگاه نام بانی (فخر الدین حسن زرندی) و تاریخ اتمام ضریح (۸۰۶ هجری) نقر گردیده است. در شمال حوض، وسط صحن ساقاخانه بزرگی بنا شده و کتبه ای بخط نستعلیق برنگ سفید در کاشی لا جوردنی دارد.

در ورودی به صحن امام زاده حسین (ع) بسیار رفیع و مجلل است و هر لنگه در چکشی دارد و زیر هر یک از چکشها کلمه (یامفتح الابواب) ازفلز با خط نسخ زیبائی درست شده، و کار گذارده اند. بالای سر در نیز کتبه ای است بخط نستعلیق عالی و برنگ سفید در کاشی لا جوردنی و گلدار که در دو ردیف کار گذارده شده است. این بنا بشماره ۲۳۹ جز آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است.

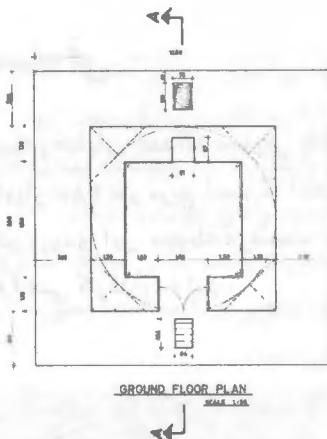
آرامگاه حمدالله مستوفی

این بقعه در محله پنبه ریسه و خیابان حمدالله مستوفی واقع شده و به (گنبد دراز) معروف است . محوطه آرامگاه متراز ۳۸۰ متر مربع است که اندکی بیش از چهل مترمربع آن زیربنای آرامگاه میباشد . در ورودی این محوطه در قسمت شمال باخته است . و از سه طرف آن دیوارکشیده و نرده آهنی کارگذارده اند .

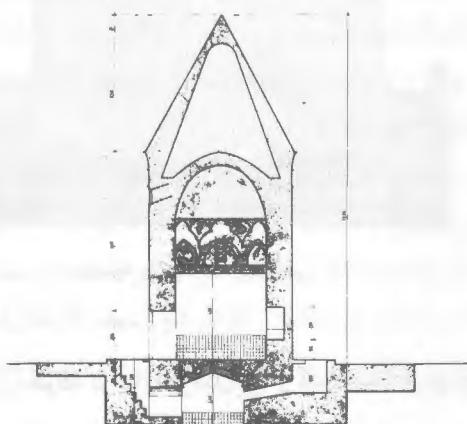
مقبره حمدالله مستوفی

خود آرامگاه در میان محوطه قرار دارد و شکل آن از کف حیاط مربع و گنبد آن مخروطی شکل و کاشیکاری میباشد . این بنا متعلق به اوآخر عهد مغول است . در آرامگاه از چوب بوده و در قسمت بالای یک لنگه آن جمله (لا اله الا الله الملك الحق المبين) و در بالای لنگه دیگر جمله (محمد رسول الله الصادق البار الامین) کنده کاری شده است . قسمت پائین آنها نیز بصورت گل درهم و منبت کاری است .

پلان مقبره حمدالله مسٹوفی،

مزار در سرداری قرار دارد و روی آن اتاق چهارگوشی است. اتاق روی سرداب ازاره اش از کاشی فیروزه ای ساده و در زیر پایه های گنبد دور تادور کتیبه ای دارد که سوره مبارکه (هل اتنی) را بخط نسخ کج بری کرده اند . سقف اتاق بشکل گنبد است. نمای خارجی گنبد سبقاً "از آجر بوده اما بعدها با کاشی سیز ساده کاشیکاری نموده اند . زیرمقرنس سازی گنبد ، کتیبه ای است از کاشی لا جوردی که بخط نستعلیق ، چگونگی زندگانی حمدالله مسٹوفی ، نژاد ، نیاکان ، شغل و تاءلیفات او با ختمار ذکر شده است .

برش طولی، مقبره حمدالله مسٹوفی،

این بنا بشماره ۳۲۲ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

عمارت کلاه فرنگی (موزه قزوین)

این بنای باغ بسیار بزرگی داشته است که بعدها برای خیابان کشی و ساختمان‌سازی قسمت اعظم آن ازبین رفته است، تاریخ این بنا به دوره صفویه یعنی زمانی که قزوین پایتخت بوده است میرسد بعد از آن برای مرور زمان کم کم رو بپیرانی گذاشته تا اینکه در دوره قاجار، سعدالسلطنه فرماندار قزوین آنجا را تعمیر اساسی نموده و آنرا بنام چهل ستون خوانده است. عمارت مذکور دواشکوبه است. از اره سازی آن با سنگ و بقیه را با آجر ساخته و بند کشی کرده اند.

پوشش اشکوب اول با طاق آجری است و اشکوب دوم نیز با آجر ساخته شده و روی آنرا با گچ سفید کرده اند. ساختمان اشکوب دوم یک تالار بزرگ مرتفعی است که از هرسعت ارسیهای پهن پنج چشمۀ بلندی در وسط داشته و در طرفین آن در کارگذارده اند راه طبقه بالا ز طرف شرق بنا میباشد هر دو اشکوب عمارت دارای غلام گردش است. سقف غلام گردش بالا و تالار قاب است و پوشش آن خرپشتۀ میباشد طبقه زیر شامل یک اتاق بزرگ در وسط و چند اتاق کوچک در اطراف آن میباشد در دوره صفویه دیوار کلیه اتاقها و راهروها دارای تصاویر زیبای نقاشی بوده است که اکنون کم و بیش آثار آن باقی است. عمارت کلاه فرنگی شبیه بنای هشت بهشت اصفهان میباشد که امروزه به محل موزه قزوین اختصاص دارد.

این بنای شماره ۳۸۹ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت است.

سردر عالی قاپو

یکی از بنایهای مهم دوره صفویه در قزوین حیاط نادری با اعمارات و باغهای بسیار زیبای بوده است . این مجموعه هفت در داشته که یکی از آنها را عالی قاپو می نامیدند و در سر در آن این کتیبه نقش بوده است :

گشاده باد بدولت همیشه این درگاه بحق اشهد ان لا اله الا الله
اکنون از درهای آن جز عالی قاپو اثری نیست .

این بنایدارای در رفیعی است که مشرف به خیابان شهدا میباشد . این در به هشتی بزرگی متصل است و در داخل در دو طرف دو اتاق دارد که جایگاه در بانان بوده . راه روی طبقه دوم و شرقی بنا نیز در همین اتاقها بوده است . در سمت غرب این سردر سه اتاق طولانی پهلوی هم واقع شده که احتمالاً "جایگاه نگهبانان و مستحفظان" بوده است یکی از این اتاقها در دوره قاجار تبدیل به قرائت خانه و دیگری چاپخانه شده است اکنون تمام آنها متعلق به چاپخانه است ، طرف شرقی این سر در چسبیده بگوشواره ، بعد ها در سهای احداث گردید . با توجه به اینکه این قسمت نیز در گذشته مانند طرف غربی جایگاه قراولان و نگهبانان بوده است . جلو در عالی قاپو جلوخانی است که در دو طرف آن دوسکوی پهن باستگ ساخته شده .

از اردهای سر در از کاشی و بقیه با گچ سفید شده است در قسمت میانی سردر و بالای در کتیبه ای بخط ثلث جلی و بقلم علیرضای عباسی نقاش معروف در کاشی معرق دارد . بالای کتیبه در وسط سردر ، پنجره مشک بزرگی از کاشی معرق دو رو قرار دارد که نظیر آنرا نیز در دیوار شمالی کریاس و برابر این پنجره کار گذاشده اند . یکی از پنجره ها بخیابان شهدا و دیگری به حیاط کنونی شهر بانی مشرف میباشد . نکته قابل ذکر اینکه امروزه سردر عالی قاپو و حیاط و ساختمانهای شمالی آن محل کنونی شهر بانی قزوین میباشد . این بنا بشماره ۲۱۳ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

مسجد سنجدۀ

مسجدی است در محله راه ری ، مسجد مزبور کوچک است و طاق آن بشکل مخروطی است . ارتفاع آن زیاد است و از داخل مقرنس کاری کرده اند بنای آن بسیار قدیمی است و بانی آن نامعلوم است اما سبک ساختمان طوریست که گفته میشود زمانی آنجا آتشکده بوده و بعدها بصورت مسجد درآمده است . در داخل مسجد کتیبه‌ای از کاشی در قسمت پائین مقرنس کاری داشته است ، مشتمل بر مناجات حضرت علی (ع) . که بیشتر آن کتیبه‌ها ریخته شده و از تمام کتیبه فقط سه قطعه باقی مانده است . در گذشته در جانب شمال این مسجد مدرسه‌ای بوده است که سراسر آن ویران شده و غیر چند طاق نما اثر دیگری هم بودا

گنبد ۷ جری مسجد سنجدۀ

نیست و نیز یک حوض آب لوزی شکل در حیاط این مسجد است . در این مسجد مزاری است که روی سنگ آن نام حسن نوشته شده و شهرت داده بودند که این قبر حسن صباح رئیس قوم اسماعیلیه است لیکن شایعه مزبور بکلی بی اساس و مردود است . این بنا بشماره ۳/۱۱۱۸ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

حسینیه امینی‌ها

حسینیه امینی‌ها واقع در انتهای خیابان مولوی، قسمتی از شانزده عمارت تودرتو پیوسته است که در سال ۱۳۷۵ هجری قمری برای مرحوم حاج محمد رضای امینی که از تجار قزوین بوده، ساخته شده. بنای حسینیه تشکیل شده از سه تالار درجهت شرقی و غربی که بعوازات یکدیگر واقع شده و بوسیله ارسیهای چوبی زیبائی بیکدیگار ارتباط پیدا میکنند. تالار میانی بزرگتر از دو تالار دیگر بوده که طول آن ۱۸ متر و به عرض ۵ متر میباشد طول و عرض دو تالار شمالی و جنوبی نیز ۱۰ و ۵ متر است.

در انتهای شرقی و غربی هریک از دو تالار جنوبی و شمالی دواناتق کوچک جدا کرد هاند. تالار جنوبی دارای نه دنه ارسی کشوئی مشبك باشیشه های رنگی بسیار زیبا از شاهکارهای هنری این مجموعه است. سقف تالار نیز دارای تزئینات نقاشی توام با آئینه کاری است. تزئینات آئینه، گچ بری و چوب و آئینه در این تالار بگونه بسیار هماهنگ و زیبائی با یکدیگر تلفیق شده است.

نمای ضلع جنوبی حسینیه امینی‌ها

تالار میانی که بزرگتر از دو تالار دیگراست دارای طاقچه ها ورف های کاسه ای مزین به آئینه کاری و گچ بری های بسیار زیباست این تالار توسط دو پنج دری به تالار شعالی و جنوبی متصل میشود در نیم دایره بالای پنج دری که به ایوان شمالی راه می یابد بروج

دوازده‌گانه نقش‌گردیده است سقف‌این تالار به سه بخش تقسیم شده بخش میانی دارای تزئینات گچ بری تواء م با آئینه کاری بوده و دو قسمت دیگر نقاشی روی چوب است که به کمک آئینه کاری تزئینات هندسی جالبی بوجود آورده است. این تالار توسط شش در، در دو جبهه شرقی و غربی به اتاق‌های طرفین تالار ارتباط پیدا می‌کند. زیر تالارها تماماً "حالی" است یعنی سردا به، زیر زمین، شربت خانه، انبار و آشپزخانه ساخته شده و به هر دو حیاط شمالی و جنوبی مرتبط است. حیاط جنوبی از حیاط شمالی بزرگ‌تر بوده و دارای حوض بزرگی است.

ازاره جبهه شمالی حیاط جنوبی سنگی بوده و نقوش برجسته فراوانی دارد که این سنگها بعمر زمان فرسوده شده و قسمتهای زیادی از نقوش آن از بین رفته است این بنا بشماره ۳۷۷ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است.

زیر زمین حسینیه امینی‌ها

ایوان جنوبی امامزاده اسماعیل (ع)

امامزاده اسماعیل (ع)

این امامزاده پسر امام جعفر صادق (ع) است این بنادرگنار کوچه باریکی پشمت خیابان شهدا واقع شده که شمال کوچه مزبور به خیابان شهید انصاری و جنوب آن به در شمال غربی مسجد جامع متصل است.

این بقیه با آجر ساخته شده و دو دربزرگ چوبی در قسمت شرق دارد که در حال حاضر از یکی از این درها جهت رفت و آمد استفاده می‌شود.

در سمت شمالی آن یک حیاط کوچک و درمحوطه، جنوبی نیز یک حیاط آجر فرش با حوض مرمر نسبتاً بزرگی وجود دارد. بقیه در جنوب دارای ایوانی با سردر کاشیکاری شده می‌باشد. در دو طرف ایوان دواتاق و در روی آنها نیز دواتاق دیگر بنا شده است طرفین ایوان دو راهرو جهت ورود به صحن حرم وجود دارد که کفشداریها نیز در این دو راهرو قرار دارند. راه ورود به طبقه دوم بقیه، از طریق پلکانهایی است که در محل کفشکن وجود دارد.

صحن حرم دارای شکل‌کلی چهارضلعی میباشد که هر ضلع یک طاقنمای بزرگ دارد.

دوضلع جنوبی و شمالی صحن حرم متصل به دو ایوان و ضلع غربی به رواق راه دارد.

خلع شرقی نیز متصل به رواقی بوده که امروزه بصورت ایوان کوچکی درآمده است.

دیوارهای صحن حرم با آئینه و گچ تزئین وکف آن کاشیکاری میباشد .

صندوق روی مزارچویی بوده و با شبکه مسی تزئین شده است یک صندوق چوبی

کوچکتر نیز بر روی مزار قرار دارد مدفن این امامزاده در زیر صندوق و در سردا به میباشد

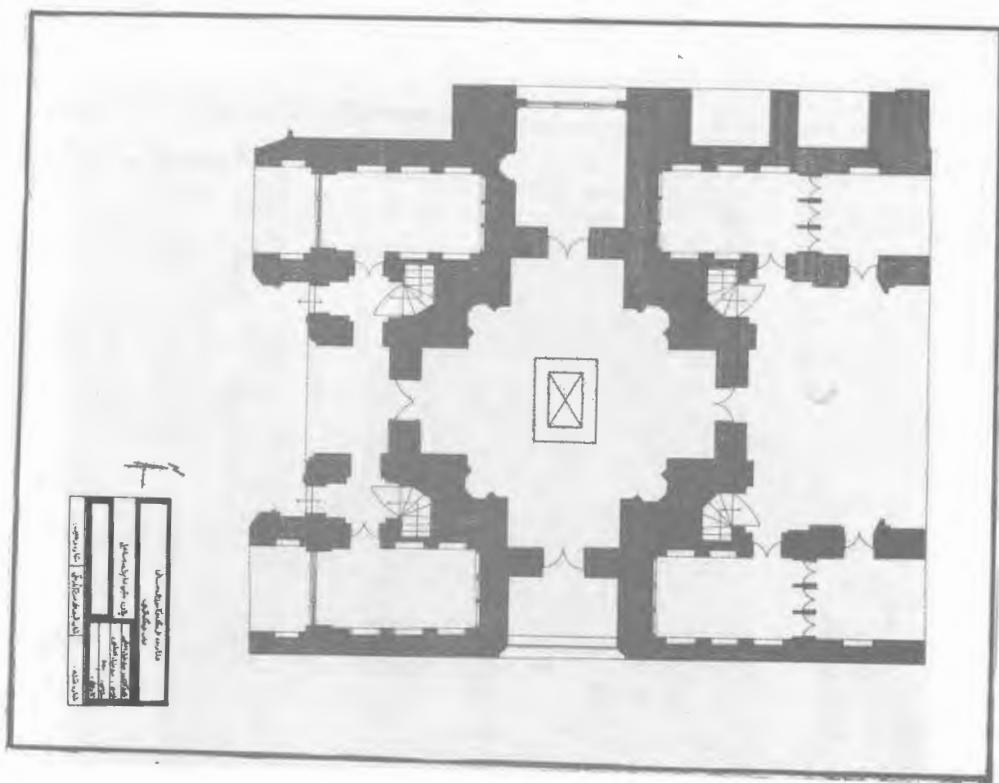
رواق سمت غرب حرم چهار ضلعی بوده و در ضلع جنوب یک محراب با مقرنسهای گچی

دارد. قسمت شمالی صحن حرم راه به ایوان شمالی داردکه اخیراً "تعمیرو نوسازی شده

است . طرفین این ایوان دواتاق وجودداردکه راهاتاقهای بالا در راهروی این اتاقها

است .

گنبد روی بقعه دو پوش و سطح آن کاشیکاری است.

مسجد — مدرسه سردار

این بنا در محله دیمچ در خیابان تبریز واقع شده، متعلق بدوره قاجار سال ۱۲۳۱ هجری است بانی آن دو برادر بنامهای حسین خان و حسن خان از سرداران قاجار میباشد. شکل آن مریع مستطیل، ساختمان آن دواشکوه، هزاره آن باستگ و بقیه باجر تراش ساخته شده و با کاشیهای رنگارنگ تزئین یافته است. دور حیاط مدرسه از چهار سو در قسمت گیلوئی اشعار مرحوم محشم کاشانی را با خط نستعلیق زیبا بررنگ سفید در کاشی بنفس کتیبه کرده اند.

حجرات در دو سمت شرق و غرب مدرسه بنگردیده، باین ترتیب که در وسط، یک حجره بزرگ است و در دو طرف آن دو گوشواره باریک قرار دارد که راهرو طبقه دو م میباشد. حجرات دارای وسعت کافی بوده و هر حجره پستوئی دارد. طبقه (اشکوب) دوم نیز مانند طبقه اول است، بعلاوه، چهار حجره باریک که در بالای گوشواره ها ساخته اند.

سر در ورودی مسجد و مدرسه سردار

نمای شمالی مسجد سردار

در جنوب حیاط مدرسه مهتابی بزرگی است که به اندازه یکمتر از کف حیاط مرفع تراست و مساوی با عرض حیاط (تقریباً ۲۴ متر) مدرسه میباشد در جنوب بنا و متصل به این مهتابی مسجدی است که سقف آن روی سه طاق آجری قرار دارد . در بالای طاق وسطی که بزرگتر از دو طاق دیگر است ، از خارج گنبد مخروطی شکل کوچکی با کاشی فیروزه‌ای بنا شده است .

دروسط حیاط مدرسه حوض سرپوشیده ، بزرگی است که از سطح حیاط حدود یک متر مرتفع‌تر است از این مهتابی ، هم طلاق در تابستان برای خواب شبهه استفاده میکردند و هم تعزیه خوانها در روی آن به تعزیه خوانی می‌پرداختند .

دروزودی بنا در سمت شمال و در اوسط قرار دارد . از دروارد هشتی و سیعی میشود که در دو طرف آن دو دراست که به دوشستان می‌رود سردر مدرسه با کاشیهای ملون زیبای زینت یافته و اشعاری بخط نستعلیق ممتاز در سنگ مرمر نقر نموده و در آن کارگذارده اند .

جبهه مسجد بصورت طاق‌نما روبرو مهتابی و بجانب شمال است ، نمای آن با آجرهای کاشی تزئین گردیده . طاق‌نمای بزرگ وسط اربالا بپائین ، سراسر ، پنجه مشبك ظریفی از چوب دارد که روشنی مسجد از آنجا است . ورود به مسجد از مهتابی جلوی آن امکان پذیراست .

این بنا بشماره ۹۳۲ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

سر در ورودی مسجد و مدرسه شیخ‌الاسلام

مسجد — مدرسه شیخ‌الاسلام (مسعودیه)

این بنادر جانب شرقی خیابان شهداء واقع شده ، بطای مزبور را نکی از امرای ترکمانیه قزوین بنام (آقاسی) بنادرگرد است . در سال ۱۳۲۱ هجری قمری مرحوم حاج میرزا مسعود شیخ‌الاسلام قزوینی به تجدید بنای آن همت گماشت که این بنا بصورت مسجد — مدرسه درآمد . مسجد آن با آجر ساخته شده و پوشش آن هم طاقهای آجری است . مدرسه نیز ساختمانش از آجر بوده و با چوب بندکشی شده است .

دور ورودی مدرسه از جانب غربی است و پهلوی آن در دیگری است که به حیاط کوچک مسجد می‌رود . در بزرگ مدرسه به کریاسی اتصال دارد که طاق بزرگی آنرا پوشانیده است .

حیاط مدرسه مربع شکل و اطراف آن حجر طایی برای تحصیل طلاب وجود دارد .

مسجد — مدرسه شیخ‌الاسلام بشماره ۳/۱۳۳۵ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

مسجد — مدرسه صالحیه

این بنا در جانب غربی خیابان مولوی واقع شده . مسجد مزبور بسیار وسیع میباشد . یک دراز کوچه غربی و یک دراز کوچه شمالی دارد از در شرقی بنام به مسجد وهم بعد رسمه میرود . در جانب شمال علاوه بر در ورودی درهای بزرگی دارد که در جلو آنها پنجره های آهنین کارگذارده اند و در طرف جنوب ارسی هائی دارد که به حیاط مدرسه مشوف است . ساختمان مسجد با آجر و سقف شراباطاقهای آجری پوشانیده وسفید کرده اند . حیاط مدرسه از کف مسجد گودتر بوده و دارای حجراتی در دو طبقه جهت استفاده طلاب میباشد .

صلع جنوبی مدرسه صالحیه

در گوشه شعال شرقی حیاط ، راه روی مدرسه بخارج است که با پیچ مختصراً به هشتی بزرگی منتهی شده و از سمت شعال بوسیله پله کان بدر ورودی مسجد متصل میگردد و جانب مشرق آن در بزرگ مدرسه است که در کناره غربی خیابان مولوی واقع گردیده و بالای سر در آن که تزئیناتی از کاشی دارد اشعاری به خط نستعلیق زیبای برنگ لیموئی در متن کاشی لاجوردی کتیبه گرده اند که برخی از آبیات آن افتد است .
بانی این مسجد و مدرسه شادروان (حاج ملاصالح برگانی) یکی از علماء مجتهدین نامی نیمه قرن سیزدهم هجری است که به پارسائی و پرهیزکاری معروف و به تألهفات عدیده مشهور است .

بنای مسجد — مدرسه صالحیه بشماره ۱۳۳۳/۳ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

مجموعه

بازار و سراها

بازار قیصریه

مجموعه بازار قزوین با معماری جالب وقدیمی خودیکی از جاذبه‌های دیدنی قدیم قزوین بوده است که از آن تنها چند اثر کوچک قدیمی بجا مانده. در دوره صفویه بازارها وسعت یافته و هر بازار به صنفی خاص اختصاص داشته است. در گذر هر کدام از این بازارها مسجد، حمام، سراها، تیمچه‌ها و قیصریه‌ای وجود داشته که تیمچه هام رکز تجارت بوده و قیصریه محل کار صنعتگران. امروز قیصریه قزوین با طاقهای آجری وارتفاع بسیار زیاد بجا مانده است. این بازار دارای چهار در میباشد، در شمالی به تیمچه سرباز، در جنوبی به تیمچه سرپوشیده، در شرقی به سرای وزیر و در غربی به چهار سوق کوچکی متصل میشود. بازار چه سعدالسلطنه نیز که از خیابان امام خمینی تا دیوار شمالی مسجد بنی ادامه میباشد، با قیمانده از آثار قدیم بوده و دارای هشتی سیار زیبائی است که به سرای سعدالسلطنه متصل میگردد.

سرای رضوی

این سرای در جنوب قیصریه واقع شده . بنائی است دوطبقه که سه در ورودی دارد . یک دربه بازارچه وزیر ، دردیگر به قیصریه و درسوم به بازار بazaarها متصل میشود . کلیه حجرات آن در دست تجاراست . این بنامتعلق بدوروه قاجار بوده لیکن بعضی معتقداند که از آثار دوره صفویه است .

سرای وزیر

این بنا در محظوظه بازارچه وزیر روبروی قیصریه واقع شده بنائی است دوطبقه که طبقه پائین دارای حیاطی وسیع میباشد . چهار جانب آن حجره ها قرار دارند که لچکیهای طاقنمای آن با آجر بندی تزئین شده ، برای ورود به طبقه بالا در هر طرف دوراه پله وجود دارد حجره های طبقه بالادارای درهای چوبی بسیار زیبائی میباشد . از ویژگیهای خاص این سرالچکیهای طاقنمای طبقه بالا است که با کاشیهای بسیار زیبائی برنگهای سبز - زرد - لاجوردی و آبی با نقوش جالبی مانند صحنه شکار ، خورشید ، پرندگان ، و گل و بوته تزئین گردیده است .

سرای وزیر

تیمچه سرباز :

بنای دوطبقه تیمچه سرباز در شمال قیصریه واقع شده . ورودی آن دارای قوس کلیل و لچکیهای طاقنمای حجره ها با کاشی های زرد و صورتی که نمایشگر صحنه های شکار، گل و بوته و پرنده های میباشد ، تزئین گردیده . درها نیز دارای ارسی های چوبی بسیار زیبائی میباشد .

تیمچه سرپوشیده :

در جنوب قیصریه واقع شده و روی آن پوشیده است . بنایی است دو طبقه که حجرات آن در دست تجار است . مجموعه بازار و سراهای آن بشماره ۱۰۲۱ حزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

سرای سعدیه (سعدالسلطنه)

این سرای یکی از وسیع ترین و کامل ترین سرای های قزوین است که در خیابان امام خمینی واقع شده و توسط باقی سعدالسلطنه فرماندار قزوین در دوره قاجار بنا گردیده است . ساختمانی است یک طبقه و با حیاط بسیار بزرگ که در اطراف ، حجره ها واقع شده اند . طاقهای حجره ها یزدی بندی است . ورودی این سرای از شمال و خیابان امام خمینی است . هشتی بعد از ورودی با آجر و کاشی تزئین گردیده و دارای سقف یزدی بندی میباشد . در اضلاع شرق ، غرب و جنوب حیاط اصلی نیز حیاطهای کوچکتری وجود دارد که در اطراف آنها نیز حجره ها قرار گرفته اند .

۱. حنوبی پیغمبر

بغ

همانطوریکه مسحور است بن ب مدفن چهارتن از انبیای خدا بنامهای سلام ، سلام ، سهولی و القیا میباشد .

بقعه پیغمبریه در حاشیه شرقی خیابان پیغمبریه واقع شده و داخل حرم بصورت چهارگوش است ، در وسط ، مزار چهار انبیاء و امامزاده صالح بن حسن قرار دارد . از ارde داخل حرم از کاشی است و سوره مبارکه (جمعه) بخط نسخ مرحوم شیخ علی سکاکی شالی کماز هنرمندان و خطاطان بنام قزوین بوده در گلبهشتی حرم بصورت کتیبه کج بری نموده اند . در جنوب حرم ، ایوان مشرف به حیاط واقع شده که از دو جانب به دو کفش کن اتصال دارد و بوسیله پلکانهای سنگی بحیاط میرسد . حیاط بزرگ در گودی واقع شده و ایوان جلو بقعه در حدود سه متر از کف حیاط مرتفع تراست . یک حوض نیز در وسط حیاط قرار دارد در بزرگی از حیاط به خیابان پیغمبریه بازمیشود که کتیبه مختصری نیز از شی در سر در آن نصب گردیده است .

مسجد پنجه‌علی

در حاشیهٔ غربی خیابان پیغمبریه واقع است. معروف است این مسجد در دورهٔ صفویه ساخته شده، این مسجد دور دارد یکی رو به مشرق که از خیابان پیغمبریه است و یک دردیگر در کوچهٔ جنوبی جنب مسجد میباشد داخل مسجد عبارت از یک محوطه سرپوشیده‌ای است در حدود دویست مترمربع که سقف آن را طاق‌های آجری میپوشاندو شش طاق در شش طاق است. از اره‌های دیوارهای اطراف وده ستون وسط آن از سنگ مرمر است طول و عرض هر یک از سنگ‌های مرمر مترازو زیک متراست و در حدود یکصد و پانزده قطعه از این سنگ‌ها در این ساختمان بکاررفته است در ازاره بنا بالای سنگ‌ها به پهنه‌ای بیش از یک متر کاشی کاری است و کاشی‌های آن زیبا، ظریف و برنگ‌آبی است و دور آن هارا با کاشی مشکی و سرمه‌ای حاشیه داده‌اند. در وسط طاق دوم محرابی است که دور آن کاشی آبی رنگ کار گذارده اند و اسامی ائمه علیهم السلام بخط نسخ و برنگ سفید در آنها منقوش است.

محراب مجبور به اسلوب مقنس سازی گچ بری ورنگ آمیزی شده. در جبهه محراب و در وسط دیوار آن قطعه سنگی از مرمر صیقلی کارگذارده شده و پنجه بزرگی رانشان میدهد که بشکل پنج انگشت در سنگ فرو رفته باشد. اما جای فرورفتگی انگشتها صاف و صیقلی است این پنجه را پنجه علی میگویند و آنرا پنجه حضرت علی (ع) میدانند و زیارت میکنند بقیه طاقها و دیوارهای مسجد را با گچ سفید کرده‌اند.

گرمابه صفا

این حمام در حاشیه شرقی وانتهای خیابان مولوی واقع شده و از دو قسمت مردانه و زنانه تشکیل شده است . هنگام احداث خیابان مولوی قسمتی از حمام و ورودی آن تخریب و ورودی جدیدی برای آن بنادرده اند . در طرفین ورودی دو سریاز در سنگ مرمر حجاری گردیده است . تاریخ بنای رابر کتبه ای که بخط نستعلیق در بالای در ورودی و بشعر نوشته شده ۱۲۵۹ هجری و بانی آن حاجی حسن بن حاجی عبدالله تبریزی است .

سربینه حمام صفا

در اطراف حوض سربینه حمام که با سنگهای مرمر نفیس مفروش شده چهار سنگ آب بشکل کاسه و کشکول از سنگ مرمر برپشت چهار شیرکه آنها نیز از مرمر ساخته شده اند نصب شده است . و میان سنگ آبها یک صندلی سنگی قرار داده شده . پوشش گنبدی شکل سربینه بروی هشت ستون سنگی بسیار زیبا استوار شده است . سربینه حمام بوسیله راهروئی به گرم خانه وارد میشود . گرم خانه نیز دارای طاق گنبدی شکل است که توسط ستونهای سنگی نگهداری میشود .

کف این قسمت نیزار سنگ مرمر میباشد . بطور کلی تمام سربینه ، خلوتها ، صحنه از ارهای داخل حمام ، حوضها ، سنگها و چاله حوض از سنگ مرمر صیقلی نفیس بنا شده است . در قسمت غرب گرمابه محوطه ای است که ، استخر در آن واقع شده و سقف آن در زیر خیابان مولوی قرار دارد . حمام زنانه کوچکتر از حمام مردانه بوده و بدون ستون سنگی است و ورودی آن از کوچه جنب حمام مردانه است . مصالح بکار رفته در آن سنگ ، آجر ، سنگ مرمر و ملاط ساروج است .

این بنا بشماره ۳/۱۱۱۵ جزو آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

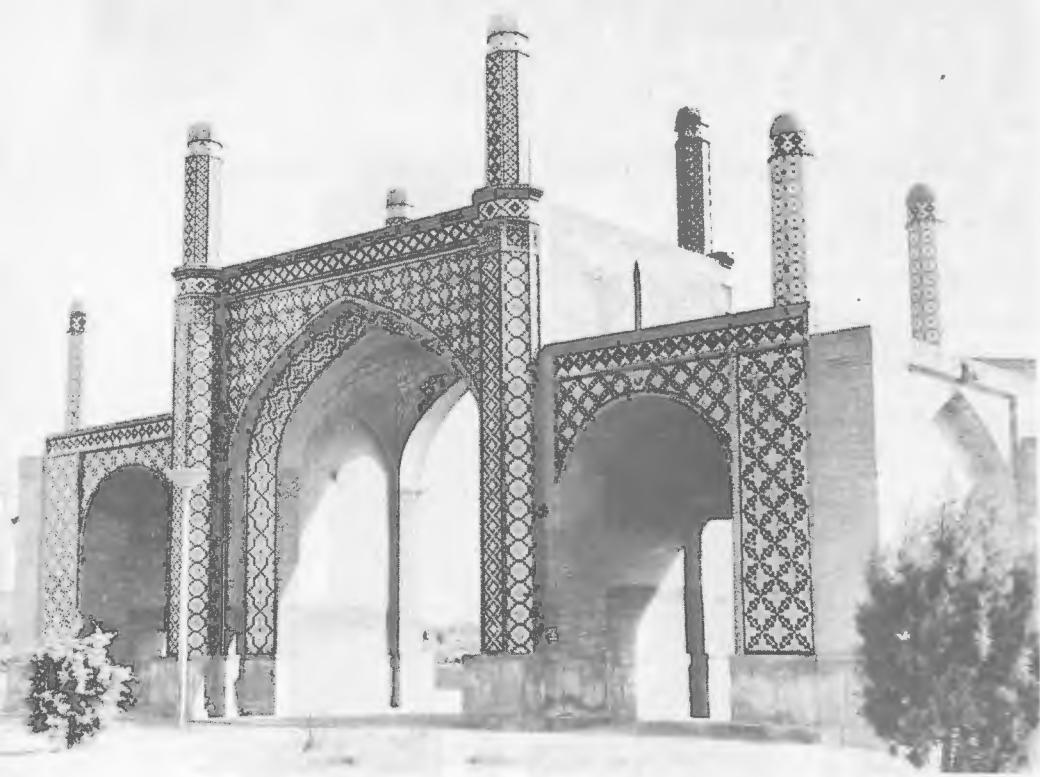
دروازه‌های قزوین

درگذشته قزوین هشت دروازه بنامهای دروازه رشت، باغشاه، راه کوشک، تبریز، تهران، شیخ آباد، امامزاده حسین و خند قبارداشته است که امروزه دو دروازه دربکوشک و تهران باقی مانده است.

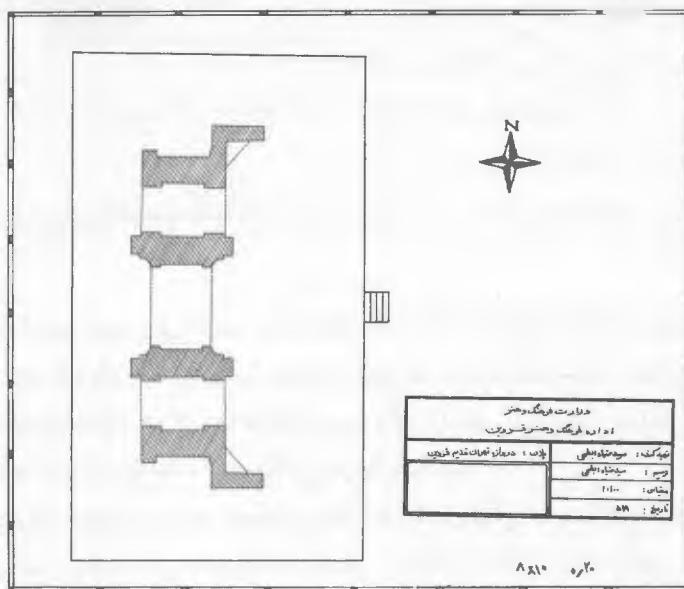
دروازه در بکوشک

دروازه دربکوشک در انتهای خیابان آزادی واقع شده. بنای مذکور بسال ۱۲۹۶ هجری و در دوره حکومت عضدالدوله کاشیکاری شده است. این دروازه بشماره ۳۹۱ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است.

دروازه قدیم تهران

این دروازه در خیابان (تهران قدیم) واقع شده و از بنای‌های دوره قاجاریه می‌باشد. مرمت و کاشیکاری آن سال ۱۳۴۷ شمسی انجام شده است. این دروازه بشماره ۳۹۲ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است.

پلان دروازه قدیم تهران

آب انبار حاج کاظم

یکی از زیباترین و بزرگترین انبار آبهای است که در انتهای خیابان تبریز واقع شده ، این انبار آب ۳۷ پله با سنگهای تراشیده و دوشیر آب دارد پوشش سقف آب انبار مسطح بوده و در گذشته چهار هواکش داشته که امروزه یکی از آنها باقی است . هواکش با آجر ساخته شده و دارای تزئینات آجر و کاشی در نما میباشد . سردر آب انبار در نهایت عظمت و کمال ظرافت وزیبائی ساخته شده و دارای تزئینات آجر و کاشی است و کلمه علی بصورت خط بنایی در طرفین پلکان دیده میشود .
بانی آب انبار مرحوم حاج کاظم کوزه گراست که بدستیاری حاجی اسماعیل نامی

بسال ۱۲۵۶ هجری آب انبار را بنا کرده که در کتیبه ای بشعر در سنک مرمر بخط نستعلیق بسیار زیبا منقول است .

شد چو مرکوز فطیرت خواطر
کش بود رحمت خدا کیفر
آنکه فیض اللهیش شده رهبر
وقف شاه شهید تشنه جگر
دهد ایزد جرزای بیحد و مر
از حرارت عرصه محس
منبعی ز آب چشم کوش

۱۲۵۶ بسرکاری محمدرضا — کتیبه میرزا کاظم قزوینی — حجره استاد عابدیان
کتیبه دیگری نیز که ذکر بانی و وقف آب انبار در یک قطعه سنک مرمر حجاری شده است ،
در بالای کتیبه مذکور وجود دارد . این بنا بشماره ۹۳۳ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت
رسیده است .

خیر خلق خدای هر کس را
آن کند در مرائب خیرات
قدوة الحاج حاجی اسماعیل
ساخت این برکه معظم و کرد
که ازین خیر حاجی کاظم را
جامی از کوثرش دهد که رهد
سال تاریخ را نوشت صفا

آب انبار حکیم :

در حاشیه شرقی خیابان شهدا پیش بازار چه واقع شده . بانی آن حاج میرزا حکیم
میباشد . این آب انبار سی و شش پله و کتیبه‌ای بخط سفید روی کاشی بنفش دارد . تاریخ
سنا آن ۱۲۴۴ هجری است .

این بنا بشماره ۳/۱۳۳۶ جزء آثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

آب انبار سردار بزرگ

— این بنا در محله راه ری و خیابان راه آهن واقع شده بانی آن حسن خان وحسین خان از امرای قاجاریه میباشند . این آب انبار دارای یک طاق است که روی آن از خارج یک گندم خروطی کوچک از کاشی فیروزه (نظیر گندم مسجد سردار) ساخته اند . چهل و هشت پله دارد . روسازی ، نما سازی و کتیبه ای ندارد . ساختمان این بنا بسال ۱۲۲۷ هجری قمری بوده است . این آب انبار بشماره ۳/۱۳۳۷ ثار تاریخی ایران به ثبت رسیده است .

هوایش‌های آب انبار سردار کوچک

آب انبار سردار کوچک :

— این آب انبار روی روی مسجد — مدرسه سردار واقع شده و یکی از آب انبارهای مهم قزوین بشمار میروند . از بالاتاپائین سی و هفت پله دارد که چهارشیردو آن کارگذارده اند آن مسقف به چهار گنبد و چهار (هوایش) است از ارتفاع پلکانها سنگ و نمای بنای آجر کاشی تزئین یافته است .

این آب انبار با مسجد — مدرسه سردار مجموعه ای را تشکیل میدهند و هم زمان نیز ساخته شده اند .

فهرست نام سایر آثار تاریخی شهر قزوین

- ۱- امامزاده علی
- ۲- امامزاده سید محمد
- ۳- مسجد بی بی آمنه خاتون
- ۴- مسجد زبیده خاتون
- ۵- مسجد حلیمه خاتون
- ۶- امامزاده شهریانو
- ۷- مسجد - مدرسه ملاوردیخان
- ۸- مسجد محمدیه
- ۹- مسجد احمدیه
- ۱۰- مسجد آقا معصوم
- ۱۱- مسجد شهید
- ۱۲- مسجد آقا
- ۱۳- مسجد راه چمن
- ۱۴- مسجد سبز
- ۱۵- مسجد سوخته چهار
- ۱۶- سرای پنبه
- ۱۷- آب انبار مسجد جامع
- ۱۸- آب انبار ملاوردیخان
- ۱۹- آب انبار مسجد نبی
- ۲۰- حمام قجر
- ۲۱- حمام سردار
- ۲۲- حمام دو درب

منابع و مراجع

منابع و مراجع :

- مینودر یا باب الجنه قزوین ، سید محمدعلی گلریز
- تاریخ گزیده ، حمدالله مستوفی
- دائرة المعارف سرزمین و مردم ایران ، عبدالحسین سعیدیان
- سفرنامه ناصر خسرو ، به تصحیح محمد دبیر سیاقی
- سرزمین قزوین ، پرویز ورجاوند .
- بررسیهای تاریخی ، شماره های دو – چهار
- آگاهینامه ، شماره های مختلف

فهرست مطالب

صفحه

۳	پیشگفتار
۴	تاریخچه شهر قزوین
۶	پیدایش نام قزوین
۷	مسجد جامع کبیر
۱۱	مسجد حیدریه
۱۳	مسجد النبی
۱۷	اماوزاده حسین (ع)
۲۱	آرامگاه حمدانله مستوفی
۲۳	عمارت کلاه فرنگی
۲۴	سردر عالی قاپو
۲۵	مسجد سنجیده
۲۶	حسینیه امینی ها
۲۸	اماوزاده اسماعیل (ع)
۳۰	مسجد — مدرسه سردار
۳۲	مسجد — مدرسه شیخ الاسلام
۳۳	مسجد — مدرسه صالحیه
۳۴	مجموعه بازار و سراهای آن
۳۷	پیغمبریه
۳۸	مسجد — پنجه علی
۳۹	گرما به صفا
۴۰	دروازه های قزوین
۴۲	آب انبارهای قزوین
۴۵	فهرست نام سایر آثار و بناهای تاریخی
۴۶	منابع و مراجع

بـ ۱۰۰۰ دلار ایالات متحده آمریکا و ۲۰۰۰ دلار ایالات متحده آمریکا

مکانیزم معرفتی تئوری

83

- ۱- مکانیزمی، که در عین این، میلیارز هزار هکتو و فاراد (فوتون) -
۲- پرتو های مردمی - پرتو های فوتونی میلیارز هکتو - نزدیک

٦- ملائكة العرش

۲۷: چهارم را بخواهید و میانی را هر دوستی بخواهید

جعفر بن (النعمان)

خواهادوست) از درود ~~لطف~~ (زیارت آذربایجان و خراسان و همدیه.

- 10 -

مکالمہ فرمائیں۔

شہر متعہ میں خراصم راجع ہے میں (عجیب بندوں کے) ۱۵
دوست دشمنی سے آسودہ ہاں خراسانی ہر قوم ۱۶
کا ایک وہ وکر راستہ ہے کہ اس کا حافظہ میر کرنے
اچھا کرنا ہے ملک و ملکہ ۱۷

جیسا کوئی نہیں

عده هر چند نهاده تبلوچه، از جمله اینها می باشد
که در این سفر، نیزه را راهنمای مراحل راهنمایی (نخستین
سازمانی که می بیند) و مراحل راهنمایی (آخرین قراردادی) میل
می شود

